

Doktors döttrar

Marianne MacDonald

Doktors döttrar

I glädje och sorg

Översättning:
Ingela Olofsson

Boknöje

Originalalets titel: *I glede og sorg*

Copyright © Bladkompaniet 2015

All rights reserved

Translation copyright © Boknöje 2023

Omslagsdesign: Eline Myklebust Madsen

Omslagsillustration: Eline Myklebust Madsen

ISBN 978-91-7713-806-8

Sättning: ScandBook AB

Tryck: ScandBook AB, Falun 2023

Boknöje

www.boknoje.se



Persongalleri

Amalie Hartmann, 18 år
Emmeline, Amalies yngre syster
Dorothea/ Dorthe, Amalies mor
Frantz, Amalies yngre bror
Doktor Severin Hartmann, Amalies far
Gerda, hemhjälp hos familjen Hartmann
Ryttmästare Jonas Eide, vän till familjen Hartmann
Fru Eide, ryttmästarens hustru
Victor, ryttmästarens äldste son, bor i Köpenhamn
Tobias, ryttmästarens yngste son
Olava, ryttmästarens dotter och Emmelines väninna
Doktor Johannes Brock
Herr och fru Schou, Hartmanns vänner i Vik
Anna, tjänsteflicka i Vik
Edel Qvale, vännina till Emmeline och Olava
Carsten Palle, ung man på dans
Cato Maximilianus Hansen, student
Carl Anthon Mowinkel, student
Joachim Vogt, advokatson

1

Christiania, juni 1853

Hästens hovar klappade högljutt mot kullerstenarna på Carl Johan. Huvudstadens paradgata låg öde så här tidigt på morgonen, och innanför de fashionabla fasaderna sov invånare oroligt. Även vid den här tiden av dygnet, när solen knappt hade stigit över horisonten, var det varmt. Alltför varmt.

Vagnen gjorde en skarp sväng in på stadens torg, och kusk och passagerare höll i sig medan de rusade vidare.

Doktor Hartmann kastade en blick på den unga flickan som bara minuterna tidigare hade knackat på köksdörren till läkarbostaden på Rosenkrantz' gate. Hon var knappast mer än tolv år, men fattigdomen hade redan satt sina tydliga spår. Kinderna var insjunkna, och hon hade mörka ringar under ögonen. Kokerskan hade gett henne några kex, och de magra

fingrarna höll hårt om dem. Ansiktet var strimmigt av tårar.

– Är det bara din mor som är sjuk? frågade han. Flickan hade varit så förtvivlad att han knappt hade fått ett ord ur henne tidigare.

Hon nickade.

– Kan du berätta för mig vad som felar henne?

– J-jag vet inte! stammade hon, och ögonen fylldes av tårar igen. – Hon började må illa i går, och i dag började hon skaka i kroppen. Så föll hon ihop och svarade inte när far pratade med henne!

Hartmann rynkade pannan medan de körde över torget och fortsatte längs Storgaten. Han hade en hemsk misstanke om vad det kunde vara, men det kunde ju tänkas att han hade fel. I all hast hade han tagit med sig morfin, opium och acqua antisterica från medicinskåpet. Flaskorna låg tryggt i väskan tillsammans med bandage, skalpeller och pincetten – om det skulle bli nödvändigt med åderlåtning.

Vagnen svängde in på Hausmannsgate, och kusken saktade in. – Var exakt bor ni? frågade han över axeln.

– I Nedre Vaskegang.

– Det är vid Slåmotgangen i Fjerdings, eller hur? flikade doktor Hartmann in.

Flickan nickade, förvånad över att en så fin herre kände till de allra fattigaste delarna av Christiania.

– Ta till vänster här nere, beordrade doktorn, och kusken gjorde som han blev tillsagd, och ökade farten

igen. Men snart blev gatorna för smala för vagnen, och de skyndade sig till fots den sista biten. Här var inte gatorna täckta av gatsten, utan var bara en gyttjig stig. Stanken av kloak och ruttna sopor blev starkare och nästan outhärdlig. De skeva, små trähusen var fuktiga av ångorna från vattnet, och flera av bostäderna de passerade, var nästan bara ett skjul, byggt av plankor som redan var halvrottna.

När flickan äntligen visade in doktorn i ett ruckel, såg han direkt att det han hade fruktat, stämde. Den sjuka kvinnan låg medvetslös i en smal säng och visade tydliga tecken på uttorkning.

– Har hon kränts igen?

Hennes man, en kraftig karl i fyrtioårsåldern, nickade tyst. Hans ansikte var blekt och slitet. Dottern satte sig hos resten av syskonskaran, som tittade skrämt på doktorn från den bortersta delen av rummet.

– Exakt när och var blev hon sjuk?

– I går, när hon var på väg hem från arbetet. Hon städar på Rikshospitalet. Jag hjälper henne, svarade ett av de många barnen när fadern fortfarande inte sa något.

Hartmann nickade och satte sig vid sidan om kvinnan för att undersöka henne närmare. Pulsen var svag och pannan våt av svett. – Hon kommer inte att orka äta något den närmaste tiden, men se till att hon får mycket att dricka, även om hon kränts upp det igen. Och om hon har ont, ge henne detta. Han tog fram en

flaska med opium. – Inte mer än en sked åt gången.

Han såg sig omkring. Flera skrämda blickar mötte hans, men ingen frågade om det de undrade mest över – om deras mor skulle dö. Doktor Hartmann skulle ändå inte kunna svara.

– Var där många människor i hennes närhet när hon kräktes första gången?

Det var tydligt att de undrade varför han frågade, men samma flicka svarade igen: – Ja, herr doktor, vi var på torget.

Hartmann kommenterade det inte, men vände blicken mot den sjuka igen. Hon hade alltså varit mitt i en folksamling när sjukdomen bröt ut. Han gned handen över pannan, reste sig och bad mannen följa med ut. – Om det värsta skulle ske ... började han, men tvekade. Det var så svårt att hitta ett skonsamt sätt att säga det på. – Ja, då måste ni se till att hon blir begravd så fort som möjligt – och kistan ska vara helt tät.

Mannen spärrade upp ögonen, och blev likblek. Han var tvungen att harkla sig flera gånger innan rösten bar. – Är det pesten?

När han var på väg att svara, kom äldsta flickan ut, och Hartmann skyndade sig att säga adjö, lättad över att han hade sluppit svara. Tillbaka i droskan lutade han sig framåt och pressade fingrarna mot ögonen, för huvudet värkte. – Jag hoppas vid Gud att de senaste teorierna om hur smitta sprider sig, inte är korrekta, mumlade han för sig själv. – För om de är det, så är helvetet löst.

2

Christiania, ett par veckor senare

– Är vi inte framme snart?

Emmeline lutade sig otåligt fram och stirrade så ivrigt ut genom fönstret på den stängda vagnen att Amalie inte kunde låta bli att skratta åt sin yngre syster. De hade åkt den här vägen många gånger förut.

– Vi åkte hemifrån för mindre än en kvart sedan, Emmeline! svarade hon och skakade lite uppgivet på huvudet. – Det är ju inte länge sedan vi passerade Slottet! Du vet lika bra som jag att det tar en stund innan vi är framme.

Systemen slog frustrerat ut med händerna. – Kan inte kusken köra lite fortare då? Det är inte som när vi är på en söndagsutflykt. Vi kommer för sent!

Amalie kunde mycket väl förstå att systemen var otålig. De var på väg till sommarens kanske största begivenhet – den stora junibalen på Eide gård. Hela huvudstaden

drömde om att få en inbjudan, men bara de som tronade överst i den sociala rangordningen, kunde hoppas på att få en. Familjen Eide och Hartmann var gamla vänner, så de blev inbjudna till alla fyra baler som hölls varje år på ryttmästarens storslagna gård. Sommarbalen var trots allt den största: Champagnen flödade, det senaste modet från Paris visades fram, och en och annan förlovning ingicks också. Kanske det skulle bli hennes tur i kväll? Amalie blev varm om kinderna när hon tänkte på det, och det kröp längs ryggraden. Hon skulle i alla fall få dansa med honom ...

– Hur ser jag ut? Emmelines röst avbröt hennes tankar.

Amalie såg på systemen. Kvällssolen föll in genom fönstret och fick de ljusa lockarna att skina. De blå ögonen gnistrade i kapp med örhängena av silver och kristall, och runt den smala halsen glittrade ett halsband i samma stil. Emmeline hade djupa smilgropar, och den nya, ljusrosa sidenklänningen med broderier av fåglar och blommor satt som gjuten på henne. Med sina snart sjutton år bubblade hon av livsglädje och förväntan. – Du är så vacker, kära du, svarade Amalie uppriktigt.

Emmeline log belåtet, medan Amalie dolde sitt eget leende. Systemen var väldigt fåfäng, men man kunde inte förbise att hon var vacker. Folk vände sig efter henne på gatan, för hon var så utåtriktad att det var omöjligt att inte bli charmerad av henne.

Amalie däremot, var inte speciellt upptagen av

sitt utseende. I motsats till Emmeline hade hon rakt, mörkbrunt hår, gröna ögon och en slank kropp. Själv tyckte hon att hon såg ganska tråkig och alldaglig ut, men hon hade aldrig problem med att fylla sitt balkort, så huvudstadens unga män var tydligen inte eniga med henne.

– Så dumt att mor inte kunde vara med! Hon hade sett fram emot detta. Emmeline suckade. Deras mor, Dorothea Hartmann, bland vänner kallad Dorthe, hade en tråkig tendens att få huvudvärk med kort varsel när något gick henne emot, och den här gången var inget undantag, även om Amalie visste att balen på Eide gård var något som hennes mor varit upptagen av länge. Alla förberedelser, som val av tyg och mönster till nya klänningar, och vilka smycken som passade bäst, hade sysselsatt både henne och Emmeline i flera veckor.

Men det hade varit en tryckande värme under dagen, och på eftermiddagen hade deras mor börjat klaga över en molande huvudvärk. När klockan slog sex slag, och det var hög tid att resa, hade hon motvilligt insett att hon var tvungen att stanna hemma. Det hade blivit stor uppståndelse, för vem ville väl skicka två ogifta döttrar på bal utan förkläde? Emmeline hade varit nära att gråta när hon tänkte på att hon inte skulle få åka.

Deras mor hade också varit upprörd, och inte bara för sin egen del. Balen på Eide gård var en av de bästa möjligheterna unga flickor från borgerskapet hade

för att visa upp sig för tänkbara friare. Nu när Amalie hade fyllt arton år, var det hög tid att lämpliga män fick möjlighet att förälska sig i henne, påstod hennes mor. Amalie hade inte något att säga om det, men hade föreslagit en lösning. Kunde de inte skicka bud efter deras far? Modern hade varit enig, och i all hast hade hon skickat i väg Gerda till mannens kontor på universitetet. Svaret kom omgående: Han skulle möta dem på Eide gård.

I sitt stilla sinne tänkte Amalie att hon verkligen hoppades att han inte skulle glömma att komma. Hennes far, doktor Severin Hartmann, var en om-tänksam man, som tyckte mycket om sina döttrar, men han hade en tråkig tendens att låta sig distraheras av ett eller annat intressant medicinskt problem eller glömma ett möte. Och modern hade gett stränga order om att om deras far inte var på Eide gård när de kom fram, så var de tvungna att vända ...

– Usch, det är så varmt, klagade Emmeline i samma stund och vecklade ut den nya solfjädern. Hon började vifta så häftigt att de ljusa lockarna dansade runt huvudet.

– Ja, det blir varmt att dansa i dag, medgav Amalie. Hon följde systemens exempel och tog också fram sin solfjäder. Sommaren 1853 hade varit väldigt varm så här långt, och det fanns inga tecken på att det skulle bli svalare. Solen hade strålat från en molnfri himmel i flera veckor, och temperaturen var mycket högre än normalt.

Hästen saktade farten, och vagnen svängde in i en bred allé. Både Amalie och Emmeline tittade spánt ut genom fönstret. Även om Amalie hade varit här många gånger förut, blev hon alltid imponerad när hon fick syn på Eide gård. Huvudbyggnaden var stor och vit och i två våningar. Överst tronade en liten spira med gårdsklockan, som ringde in arbetarna från åkrarna när det var dags för mat. Nedanför gården och trädgårdarna låg fjorden blickstill i det milda kvällsljuset.

– Nu är vi verkligen här! utbrast Emmeline. – Tror du vi möter våra blivande män under kvällen?

– Kanske det. Amalie ryckte på axlarna, men inom henne pirrade det. Jo, hon kom att möta sin blivande make på balen, det var hon helt säker på, men det var än så länge hans och hennes hemlighet. Bara nu hennes far inte glömde att komma ...

Det knastrade i gruset under vagnshjulen när de stannade framför huvudingången. Kusken hoppade ner, öppnade dörren för dem och höll fram en stötande hand medan de steg ur vagnen. Amalie tackade honom med ett leende, medan hon snabbt tittade sig omkring. Var deras far där?

En kär och bekant gestalt stod överst på den stora trappan och höjde handen till hälsning. Lättnaden vällde upp inom henne. Han var där! De skulle få vara med på balen i kväll. Så underbart livet var!

När de steg in i den stora balsalen, tog hon ett djupt

andetag. Rummet var fyllt av festklädda människor, det glittrade i kristallglas och överdådiga smycken, och skratt och glada röster fyllde luften tillsammans med den tunga doften av parfym.

Familjen Eide hade blivit rika på gruvdrift, och de var inte rädda för att visa hur förmögna de faktiskt var. Överallt kunde man se tydliga tecken på rikedom och överflöd. Längs balsalens väggar, som var täckta med sidentapeter, hängde det speglar i guldramar. Från taket tittade gestalter från romerska mytologin ner på dem; Neptunus med sin treudd, Apollo med lyran och Diana med pil och båge. Hon hade alltid önskat att hon kunde studerat målningen ordentligt, men hon kunde inte stå och stirra i taket när det var bal.

Det fanns visserligen de som skulle ha mer tid än önskvärt för att studera takmålningen. Längs väggarna stod en rad vackra, påkostade stolar. Inom kort skulle de unga flickorna som inte fick dansa, sitta där. Amalie fylldes av medlidande. Tänk att sitta där som ett utställningsföremål och veta att alla kunde se att ingen ville dansa med dem! De kunde ju inte be någon om en dans heller. Att vara kvinna var inte lätt alla gånger.

– Emmeline! Olava, den enda dottern i familjen Eide, kom emot dem med utsträckta armar. Bakom henne följde en skara flickor i färgsprakande klänningar. Det var de mest populära och allra vackraste av huvudstadens unga damer. För dem var det ingen fara, de skulle få dansa så mycket de orkade.

– Välkommen! Olava kysste Emmeline på båda kinderna och kramade om henne. De två hade varit goda vänner sedan skoltiden, och de flesta av väninnorna som flockade sig runt dem, hade gått i samma klass.

– Men Olava. Du måste hälsa på de andra gästerna också! Ryttmästare Eide stod plötsligt bredvid dem, medan han uppgivet skakade på huvudet åt sin dotter. Han var en spenslig man med ett magert och rynkigt ansikte. Eftersom han tillbringade de flesta av dagens timmar utomhus, var huden brun och väderbiten. Trots allt - eller kanske på grund av - att han var så liten, hade han en stolt hållning och var rakare i ryggen än de flesta. Han bugade djupt för Emmeline och Amalie och hälsade hjärtligt på doktor Hartmann.

– Farbror Jonas! utbrast Emmeline och kastade sig om halsen på honom. Det hade hon gjort ända sedan hon var liten, men Amalie insåg att det var på tiden att få ett slut på det. Det var en sak när en söt flicka på fem-sex år kramade en vuxen man som inte tillhörde familjen, något helt annat när en ung giftasvuxen dam gjorde det. Ryttmästaren tyckte nog detsamma, för han skrattade lite tvunget och gjorde sig försiktigt fri.

– Jag hoppas ni får en trevlig kväll, sa han.

Doktor Hartmann log. – Kvällen är redan en succé, Jonas. Det är inte utan anledning som dina baler är de mest eftertraktade i staden!

– Vad gör man inte för sina barn? De ska ju helst kunna umgås med sina vänner, även om vi bor *väldigt* långt ute på landet, eller hur, Olava? Jonas Eide

blinkade till sin dotter. Han hade tre barn – Victor, Tobias och Olava. Victor på tjugofem studerade i Köpenhamn, medan Tobias på tjugotvå fortfarande bodde hemma och studerade vid Universitetet i Christiania.

Var var han, förresten? Amalie såg sig diskret omkring och fick syn på honom i det bortersta hörnet, där han stod tillsammans med några rakryggade soldater i uniform och utbringade en skål. Den slanka, pojkkaktiga mannen var klädd i en elegant frack, och kontrasten mellan svart och vitt passade bra mot soldaternas röda och blå uniformer. Medan Amalie såg på, höjde han glaset och tömde det i en klunk. Det skrattades och var god stämning i gruppen, och glaset fylldes snabbt på igen.

Så vände han sig om, och deras blickar möttes. Amalie kippade efter andan. Det var som om tiden stod stilla några sekunder, så höjde han sitt glas till hälsning. Han tog en djup klunk, utan att släppa henne med blicken. Så blinkade han retsamt mot henne, och hon tittade snabbt bort. Rodnaden steg på kinderna. Hade någon sett dem?

Samtidigt log doktor Hartmann mot sin äldsta dotter och bjöd henne armen. Orkestern var på väg att spela upp till en vals. – Kan jag få den första dansen?

Amalie nickade och gick ut på dansgolvet tillsammans med sin far. Hon tyckte om att dansa med honom, även om han inte var den bästa danskavaljeren. Han föll snabbt in i sina egna tankar och glömde var

han befann sig. Som nu. Han var långt borta med blicken, och en bekymrad rynka dök upp i pannan. När han kom lite i otakt, var det inte långt ifrån att han trampade henne på tårna.

– Förlåt, Amalie! utbrast han lite förvirrat. – Det var inte meningen.

– Är allt som det ska, far?

– Ja visst, jag har bara lite att tänka på. Han verkade så tankfull att hon blev nyfiken.

– Är det något som inte står rätt till?

Han svarade inte meddetsamma, utan koncentrerade sig på att föra runt henne i rummet. Det var dansande par överallt, och de virvlade förbi dem. Det frasade i sidentyg och brokad. Ett dussintal nya bal-klänningar luftades för första gången. Amalie insåg att hennes egen klänning var väldigt enkel, ja egentligen alltför enkel, för en så ståtlig bal. Den var vit med små volanger i blått längs kanten på kjolen och på armarna. Det var det enda. Kontrasten till alla de vackra, påkostade klänningarna, inkluderat systems, var påfallande, men Amalie tyckte om det enkla och stilrena, och dessutom uppvägde det dyrbara tyget avsaknad av broderier och andra utsmyckningar.

– Vi får prata om det senare, svarade hennes far, och Amalie fick annat att tänka på. – Man ska inte prata om sjukdomar på en bal.

– Sjukdom? frågade hon försiktigt. – Vad för slags sjukdom?

Hon fick inte något svar, för en man i frack dök upp

bakom dem och klappade vänligt hennes far på axeln.

– Ursäkta, doktor Hartmann, kan jag få lov att ta över den här dansen?

Hennes hjärta slog snabbare, och blodet strömmade till kinderna. Strax efter hade fadern bugat och tagit ett steg tillbaka, och Tobias la armen runt hennes midja.